

Egy félénk férfi atlasza

(*ATLAS EINES ÄNGSTLICHEN MANNES*)*

A VADON SZÉLÉN
(AM RAND DER WILDNIS)

Láttam egy fiatal nőt Bécs keleti szélén, a *Donauspital* néven ismert terebélyes épületegyüttes pszichiátriai osztályának tükörfényesre törölt folyosóján. A nő térdelt a műanyagpadlón, s láthatatlan papírral és láthatatlan forgácsokkal tüzet próbált gyújtani. A papírt, ami mérete alapján újságpapír lehetett, gondosan kismítgatta, mielőtt gyújtóssá gyúrte össze, amelyet forgácsokkal és ágakkal rakott körbe. Az ágakat a levegőből törte le.

Azután hasábokkal vagy husángokkal, amiket a háta mögül vett ki egy láthatatlan rakásból, máglyát kezdett építeni a törekeny alkotmány köré. Végül minden készen állt egy nagy tűzhöz, egy tábortűzhöz, mert úgy, ahogy a nő halomba rakta tüzelőanyagát, csak tábortűz jöhetett létre, amit most láthatatlan gyufával próbált meggyújtani. A gyufaláng azonban kialudt az osztály egyik folyosójáról érkező léghuzatban, nem, kialudt egy szellőkésben. A szélnek kellett lennie. Ilyen tüzek a szabad ég alatt égnek.

Tenyere oltalmában második és harmadik gyufát gyújtott a nő, míg végre tüzet fogtak a gallyak és forgácsok. De a fa talán nedves volt, talán még nyersen, sietve szedték össze az erdőből, és füstölt, a nőnek ugyanis köhögnie kellett, amikor térdén állva előrehajolt, hogy felszítsa a tüzet.

A szél, amely láthatólag keleti irányból jött, a lángok túlsó oldalára kényszerítette. Ott törökülésben figyelte a lobogó, változatos színjátékot, amely visszatükröződött a szemében, és melegítette őt. Kibújt kék, fehér tollakkal mintázott köntöséből, és aztán ugyanolyan színű, de tollminta nélküli hálóingben ült a parázs előtt, és behunyta a szemét. Amikor megkérdeztem, hogy melegeghetnék-e mellette, bólintott anélkül, hogy kinyitotta volna a szemét, de egy szót sem szólt, és mint egy lassú, monoton dallam ritmusára, ringatózni kezdett.

Aki ott ült, ahol mi ültünk, és egy idő után felállt, hogy kinyújtóztassa tagjait, és körülnézett, egy osztályos nővért láthatott az üvegfülkéjében, egy gyakran mosolygó, figyelmes és kérlelhetetlen nőt, az kitárt szobaajtókat láthatott, egy sivár ebédlő becsavarozott, soha ki nem nyitandó ablakain át pedig, ahol a betegek elfogyasztották ételüket, vagy régi képesújságokban lapoztak, a Duna menti ligetek távoli, hangtalanul zúgó fáit láthatta, óriási fekete nyárfák, fehér fűzfák és tölgyfák szelíden mozgó koronáit, vízierdőt, amelyekben a Duna holtágainak labirintusa, a kiterjedt nádastavak és virágzó berkekkel körülrárt pocsolyák esti felhőtornyok tükörképét szórták vissza az égre.

E sötét, csöndes vizek partjain szürke gémekek és jégmadarak vadásztak. A kidőlt faóriások ágain kárókatonák gubbasztottak, szárnyukat szárítgatták az utolsó nap-sugarakban, miközben a nádiposzáták és törpegémekek szédítően gyors futamokkal

* Az *Atlas eines ängstlichen Mannes* (Fischer Verlag, 2012) Christoph Ransmayr több évtizedes utazásainak hetven epizódban megírt története: elbeszéléskötet, útinapló és költői világtérkép.

dalolták ki területük határait. A mocsaras őserdőt tarkító aszályos területek, e zizegő szavannák fölött bárki, akinek egy orvosi ítélet néhány órára, netán egy napra is kimenőt engedélyezett, az emelkedő légáramlás oszlopaiban vörös kányákat és rétisasokat láthatott spirálban körözni, darázsölyveket, sólymokat.

A fiatal nő azelőtt ornitológusként, iránymikrofonokkal felszerelt erdőjáróként, sőt még maratonfutóként is bebarangolta a kinti, becsavarozott ablakokkal keretezett vadont, e mostani, kora nyári napokban viszont már *kimenőpapírt* sem kért magának. Egyáltalán nem beszélt.

Hogy odakint most nappal is, órákon át hallani lehetett a csalogányokat – elvégre a körüludvarolt fajtársakat nem csak sötétben kellett elbűvölni, a saját területet pedig nappal is határvédő énekkel kellett őrizni, hogy a folyómenti erdők fekete golyái úgy repültek át a kórház sok-sok tetője fölött, mintha a kémények, szellőzőkürtők és parabolaantennák fészekrakásra való alkalmasságát akarnák ellenőrizni, a tűznél ülő nőt ez mind nem érdekelt. Már tizenegy napja hallgatott.

Most azonban hirtelen felkapta a fejét. A sok állathang valamelyikére fülelt, egy távolról ide hallatszó csábénekre vagy vészkiáltásra? A fényes padlón gumikerekek csikorogtak. Vacsoraidő.

Egy fehér ruhás asszisztens, egy filippínó tompa fényű rozsdamentes acélkocsit tolt végig a folyosón. Az ételhozó, aki szinte eltűnt kocsija mögött, Tubuanból, a Celebesz-tenger partján fekvő kikötővárosból jött Mindanao szigetéről, és három éve dolgozott ezen az osztályon, anélkül, hogy családját, amelynek állandóan magánál hordta a fényképét, ez alatt az idő alatt csak egyetlenegyszer is látta volna.

Kocsija rekeszeiben névtáblákkal ellátott tálcák feküdtek lassan kihűlő ételekkel. A betegszobákban minden hét elején listákat osztottak szét, amiken a páciensek menüket ikszelhettek be az aktuális hétre szóló kínálatból. Az aktuális hét; a jövő hét; meg az azutáni hetek: azok közül, akik itt hétfőről hétfőre odatették ikszeiket a listára, szinte senki sem számított arra, hogy esetleg már a beikszelt ételek elkészítése előtt elbocsátják.

Mikor az acélkocsi a tűz felé közeledett, a fiatal nő oltalmazóan tárta karját a lángok fölé, amelyek feltehetően már leégtek. Mekkora szikrafelhő fog itt kerekedni, ha ez az acélkocsi áthajt a parázson! De a filippínó lassan és óvatosan kitérve tolt a járművét a nő mellett, mellettem és a parázs mellett; neki már ismerős volt a tűz.

Vacsora, mondta a nőnek. Nem akar vacsorázni? Eper a desszert. Csakugyan, epersezon volt.

A fiatal nő ismét behunyta a szemét, és úgy tűnt, hogy nem hallotta meg a kérdést, de aztán némán megrázta a fejét.

Mikor a hangszórókon át vacsorára felszólított páciensek kijöttek szobáikból, kihúzták tálcájukat az acélkocsiból, és aztán táborhelyünk mellett elhaladva bevitték az ebédlőbe, a nő hirtelen a tűzre mutatott, és rám nézett. Arra kért, hogy vigyázzak a tűzre?

Azt akarta, hogy maradjak ott, ahol vagyok, amíg ő felállt, és a tükröfolyosón át bement a szobájába, ott pedig lefeküdt az ágyára. Az ajtónyíláson át csak a csupasz lábfejét láttam. Szobája ablaka, mint minden ablak ezen az osztályon, be volt csavarozva, itt azonban senkivel sem kellett osztoznia a vadon látványán. Itt talán még a fák zúgását is hallotta.

Vajon megint elbújt csukott szemhéja mögé, a vízierdőbe, vagy most, átnézve lába pirosra lakkozott lábujjkörmei fölött, az üres falat bámulta, amelyről las-

sanként eltűnt a nappali fény? Vagy a vízililiomokat? A fal melletti asztalon az osztály készletéből kölcsönvett virágváza állt nagy csokor vízililiommal abból a fajtából, amelyik most kezdett virágozni az ártéri ligetekben.

Úgy, ahogy most feküdt az ágyán, a fiatal nő megszabadulhatott a kameraszem tekintetétől, amely az ágy felső vége felett lebegett, és éjjel-nappal rászégeződött. Az ágy, az asztal, a vízililiomok, minden abban a szobában a sok fekete-fehér kép egyikéhez tartozott, amelyek egy nagy ellenőrzőmonitoron vibráltak egymás mellett a folyosóvégi üvegfülkében, ott, ahol a tűz égett.

Ezen a képernyőn üres és *foglalt* szobákat lehetett látni, alvó vagy magukba merült embereket, széken ülő embereket, fel-alá járkáló vagy az ablaknál álló embereket. Késő délután, egy órával a vacsora ideje előtt egy fehér kórházi inget viselő férfi volt látható az ellenőrző képernyő jobb alsó szélén. A padlón ült egy zárt szekrényajtó előtt, amelyre egy nagy szívet vagy talán almát rajzolt. Eszközét, a filctollat elvette tőle az ellenőrző kabin kiküldöttje. Most felhúzott lábbal ült műve előtt, és semmit nem akart enni, fejét a térdére hajtotta.

Amikor még beszélt, a fiatal nő ez ellen a szem ellen harcolt; hiába. És hiába volt az éjszakai sötétségért folytatott harca is: szobájában soha nem hunyhatott ki a fény. Alvás idejére lehetett kevésbé harsány, már-már derengő, de soha nem hunyhatott ki. Elvégre a sötétség leple alatt megtörténhetett, aminek soha nem volt szabad megtörténnie, soha ebben a házban a város szélén, a vadon szélén, ahol mindenről, mindenről gondoskodtak, és mindentől megvédték az embereket, ami az életüket fenyegette, megvédték még saját maguktól is.

Az első itteni napjaiban, mondta a fiatal nő akkor, amikor még beszélt, az első napjaiban egy hang beszélt hozzá, amely nyilván ehhez a szemhez tartozott, beszélt hozzá a falból, suttogott a párnából, még a feje belsejéből is, folyamatosan... És amikor már nem bírta tovább, és fülére szorította az öklét, hogy végre csend legyen, csend!, ez a hang a kagylóból jövő tengerzúgáshoz hasonlóan még a zárt ökleiből is hallható volt:

Soha! Soha, soha, suttogta, zümmögte, mormolta ez a hang újra meg újra, mint egy litániában, éppoly véget nem érően, mint a fiatal nő szobájában a fény, soha ne emelj kezet magadra.

A VILÁGÚRBEN
(IM WELTRAUM)

Láttam egy bársonyfekete, számtalan fényponttal tetovált sötétséget magam fölött, egy látszólag határtalan, a mindenség legtávolabbi örvényeiig kifeszített égboltot, miközben feküdtem a csónak lapos fenekén, amely egy maori révész evezőcsapásai alatt siklott az éjszakában.

A szerteágazó, vízerektől elárasztott barlangrendszer, amelyben a révész evezve és csáklázva kalauzolt, Új-Zéland Déli-szigetén, a Te Anau-tó partjától vitt mélyebbre a Murchison-hegység belsejébe. Hogy odakint, a jégkéregtől csikorgó tóparton egy augusztusi nap ért véget, egy viharos téli nap, amely a hágókon új havat hozott, annak idebent, a hegység belsejében nem volt jelentősége. Itt az év minden szakában egyenletes hőmérséklet és olyan szélcsöndes sötétség uralkodott, amelyben valamennyi csil-

lagfelhő, galaktikus köd és gömbcsillaghalmaz ellenére, ami a fejem felett világított, sem a révészt, sem az evezőjét, de még a szemem elé tett kezemet sem tudtam kivenni.

Az éjjeli ég képmását a barlang mennyezetén, amely addig tükröződött a sima vízen, amíg a révész evezőcsapásról evezőcsapásra szét nem törte a tükröt, egy gombamuslica-fajta, az *Arachnocampa luminosa* lárvái metszették az áthatolhatatlan feketeségbe, két-három centiméter hosszú világító férgesekék, amelyek kékes fényükkel kérészeket és tegzeseket, éjjeli lepkéket vagy eltévedt molyokat csaltak egy leheletfinom, ragacsos selyemfonalakkból font függöny csapdájába, aztán a fonalakon felhúzták hálókba, és felfalták a sötétségből kihalászott zsákmányukat. E vadászatnak alapvető feltétele volt a teljes szélcsend, ezért barlangokban úzték a legsikeresebben, a hatvan-hetven fogófonálnak ugyanis, amely egy-egy fészekből lógott, a legenyhébb fuvallatra is olyan kibogozhatatlanul össze kellett gabalyodnia, mint a gondatlan halászok horgászszinórijainak.

A csend és a szélcsend ideleln annyira tökéletes volt, hogy hallottam fejemben a vér zengését. A kiváltságot, hogy a révész a tóparti kikötőhely nagy tábláján kiplakátolt látogatási időn kívül is bevitt a hegy belsejébe, egy farmernak köszönhettem, aki két éjszakára elszállásolt birtoka három *Bed & Breakfast*jének egyikében.

A kezén, nyakán és egész arcán törzse díszével kitetovált maori már a barlang bejáratánál jelzett, hogy feküdjek a hátamra. Így majd, mondta, lágy fuvallatokban tovavitorlázó, repülő szőnyeghez hasonlatosan bámulhatom a fölöttem fénylő csillogos eget. Am alighogy elnyújtóztam a csónak fenekén, és olyan oltalomban éreztem magam, akár egy bölcsőben, éreztem azt is, hogy mennyire fáradt vagyok. Hosszú nap volt mögöttem, amit téli utakon, javarészt egy hágó szerpentinjén töltöttem: Wanakából Queenstownba tartottam a *Crown Range Summit*on, Új-Zéland legmagasabb, országúton átszelhető hágóján át, és közben kis híján szakadékba zuhantam: miután nem sokkal a hágó csúcsa előtt sűrű pelyhekben eleredt a hó, téli viszonyokra felkészítetlen bérelt autóm a már hófúttá kapaszkodón kipördült kerekeivel hirtelen visszafelé, visszafelé! S lassan az út széle és egy sziklás meredély felé csúszott. A lejtő annyira meredek volt, hogy autóm újra meg újra átpördült volna, mire leér a völgy mélyéből sötétben és hangtalanul kifelé kanyargó hegyi patakhoz.

Egy szerződésben, amely összehajtva hevert a kesztyűtartóban, természetesen ott állt, hogy ebben az évszakban minden körülmények között kerüljem a hágókat, és hogy a biztosító összes szolgáltatásától elesem, ha ezt az előírást megszegem.

Ha viszont olyan útvonalat választok, amely nem a Crown Range Summit-on át visz, hanem megkerüli a hegységet, céloimat, a Te Anau-tavat és barlangjait sem igen értem volna el sötétedés előtt. Nem szölv arra, hogy bár viharos, de még szinte felhőtlen volt a nap, amikor a hegységet átszelő út mellett döntöttem.

Már arra készültem, hogy kiugrom a kocsiból, hogy ily mód egy gazdátlanul a hegyi patakba csapódó kölcsönautó áráért visszavásároljam pusztá, ahogy akkor éreztem, drámai veszélynek kitett életemet, amikor a kocsí centiméterekkel a szakadék előtt megállt: a tehetetlen sodródás e pillanataira visszagondolva olyan biztonságosnak és boldognak láttam helyzetemet a csónak fenékdeszkáin, hogy a védettség bágyasztó érzésében kis híján álomba siklottam át, egy álomba, amely maga is a csillagokról szólt.

A négy hegymászó, aki egy hosszú túráról visszafelé tartva felfedezett totálkár és életveszély közti lebegésben az út szélén, majd hőláncokkal felszerelt dzsip-

jével átvontatott a hágó tetején, és egészen a hóesés határáig kísért, ennek az álomnak a peremén olyan védőszellemként bukkant fel, amilyenek csak a maorik földjén törődnek a félénk és veszélybe került lelkekkel.

Ilyen szellem volt talán az én tetovált révészem is. Olyan jól ismerte a barlang-labirintust, hogy a csónakot lámpa nélkül vezette a sötétségen át, evezőjét pedig mint egy vakbotot. Csillogó galaxisok alatt siklottunk tova. E csillagok némelyike, mondta, fényesebben világít, mint társai, ezek az éhes lárvák, hiszen az ő fényüknek kell a legigézőbbnek lennie, más *glow worms* viszont, amelyek éppen túl voltak a zsákmányejtésen, és jóllaktak, halványabban fénylettek, megint mások pedig, amelyek már a bebábozódásra készültek, és azt akarták jelezni, hogy hamarosan készen állnak a szaporodásra, felragyogtak, elaludtak, és újra felragyogtak, *villogtak*.

Itt a mélyben sincs tehát máshogyan, magyarázta a révész, mint odakint az éjszakai égen, a Te Anau-tó és a hófödte csúcsok felett, odakint is vannak csillagok, amelyek periodikusan változtatják fényerejüket, vannak erős és gyenge fényű napok, sötétködök, fekete lyukak. És egyes rovarkutatók, folytatta, tényleg azt állítják, hogy a gombamuslica foszforeszkáló lárvái nem többet és nem kevesebbet akarnak, mint megtévesztően utánozni a tiszta csillagos eget, hogy zsákmányukat azzal az illúzióval ringassák biztonságba, miszerint a selyem fogófonalak felé röpülve egy békés nyári éjszakában és határtalan szabadságban surrog, verdes és vitorlázik.

És ekkor csónakunk furcsán rugalmas zátonyra futott. A révész elfektette az evezőt, és bekapcsolta homloklámpáját, amely aztán, nem másként, mint egy egész város fényharangja az éjjeli eget, itt is minden csillagfelhőt túlragyogott, és már-már eltüntetett. Kalauzom a kezét nyújtotta, hogy segítsen kilépnem a csónakból egy föld alatti tó ropogó partjára, egy olyan talajra, amely vastagon, sőt méternyi magasan halott rovarokkal, csillogó szárnyakkal, cérnalábakkal, kitinpáncélok-kal volt borítva.

A több hónapos, világító lárvastádium, csillaglétük, mondta a révész, messze a leghosszabb szakasz e rovarok életében. Amikor a bábból végre kibújik egy szárnyas lény, már csak néhány utolsó nap marad számára, s az mind a szaporodást szolgálja. Mert a *lovers*, mondta a révész, a szeretők, amelyek a sötétben aztán mászva vagy surrogva igyekeznek egymás felé, száj nélküli teremtmények, sem evőszerszámaik, sem emésztőszerveik nincsenek, és repülni is csak üggyel-bajjal tudnak. Így többnyire elhagyott selyemfészük közvetlen közelében várnak párjukra, amellyel együtt, a szerelmi aktus és peterakás után, éhen halnak, és lehullnak az égből, a sziklás talajra és a vízbe, amely, ha a külső világ felhőszakadásainak hatására emelkedik, aztán megint süllyed, maradványaikból a barlang egyes partjain e ropogó múmiaszönyegeteket halmozza fel.

Most akkor, mondta a révész, ezeken a szönyegeken megyünk még egy darabig, mélyebbre a hegység belsejébe, az éjszakába, az égbolt pereméig. És kikapcsolta a lámpáját.

Ne féljen, hallottam a révész kioltódó képét, láthatatlan kalauzomét, aki kézen fogott, ne féljen, a fejünk fölötti tejutat fogjuk követni egészen a végéig, és közben attól sem kell tartanunk, hogy orra bukunk. Mert aki ebben a sötétben megbotlik, és elesik, puha talajra, *stardustra*, csillagporra érkezik.